

الزامات شناخت رانت اقتصادی در راستای تحقق توسعه

(مورد: منطقه ۳ شهر تهران)

طفعلی کوزه‌گر کالجی^۱، بتول حسینی تلی^۲، پرویز آقایی^۳

چکیده

رانت شهری یا رانت فضا به عنوان یکی از عناصر ضد توسعه قلمداد می‌شود که مانعی جدی در برابر توسعه اجتماعات انسانی است. در دو سده گذشته این مفهوم به یکی از اصلی‌ترین محورهای مطالعاتی در تمامی رشته‌های علوم انسانی و به خصوص برنامه‌ریزی شهری تبدیل شده که پیامدها و تبعات آن گریبان‌گیر اقتصاد جوامع بوده است. در جهان در حال توسعه و به خصوص کشور ایران به نظر می‌رسد جریان رانت از سرمایه مولد پیشی گرفته و دامنه آن به اغلب بخش‌های اقتصادی قابل تسری است که زمین و مسکن شهری در رأس آن قرار دارد. بر همین اساس این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی و بهره‌گیری از مطالعات اسنادی درصدد شناخت رانت شهری و کاربست آن در حوزه اراضی بایر در منطقه سه شهر تهران است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که سرمایه‌ای کردن مالکیت به خصوص در بخش زمین (که قابل تولید یا جابه‌جایی نیست) زمینه‌های کمیابی را فراهم کرده تا جایی که انحصار و کمیابی این کالا موجب تولید سود و انباشت غیرمولد شده و روند لگام گسیخته افزایش قیمت‌ها نیز ادامه پیدا می‌کند.

واژگان کلیدی: رانت، توسعه، دیوید هاروی، منطقه سه.

۱. مقدمه

مفهوم رانت یکی از اصلی‌ترین مفاهیم برنامه‌ریزی شهری بخصوص در کشورهای در حال توسعه است که ضرورت شناخت و شیوه‌های ایجاد و گسترش آن مبرم است زیرا رانت به عنوان نماد ضد توسعه و محدود کننده توسعه قلمداد می‌شود. رانت نوعی سرمایه کژکارکرد است که محصول نیروی کار اجتماعی نیست. آنچه که به سرمایه ارزش می‌بخشد نیروی کار اجتماعی است و اگر جریان سرمایه به طرف کالاها یا خدماتی هدایت گردد که بی‌نیاز از نیروی کار اجتماعی پول تولید نماید آنگاه سرمایه دارای ارزش ساختگی است. این ارزش ساختگی را رانت می‌نامند زیرا انحصار کالاهای ویژه در اختیار بورژواهایی است که با استفاده از پول، سرمایه را در خدمت سرمایه بکار می‌گیرند نه ساختارهای اجتماعی. وجه مشترک تمامی نظریات فوق بر مفهوم "ارزش" است که آدام اسمیت برای نخستین مطرح کرد و اینکه این ارزش توسط سرمایه‌داران در بخش زمین خلق می‌گردد و رانت را که حامل بازگشت پول (حتی بیش از نرخ سود) فراوانی است در جهت قدرت انحصاری و طبقاتی خود بکار می‌گیرند. مفهوم رانت توسط مارکس و بخصوص هاروی به صورت کامل بررسی شده است و دامنه موضوعی آن بر خلاف اسمیت و ریکاردو، فراتر از بهره مالکانه و به هر کالای ویژه و کمیابی اطلاق می‌گردد. هرگونه سیستم تولیدی مستلزم پرداخت‌هایی است که ارزش را بوجود می‌آورند و از این طریق نیز از نهادها، خدمات و زیرساخت‌های اجتماعی پشتیبانی می‌شود. حال اگر چیزی بر علیه مشروعیت اصول فوق باشد حامل رانت است (Keiper et al, ۱۹۶۱). به طور کلی بحث رانت با اقتصاد زمین و مسکن گره

۱. دانشیار گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشگاه شهید بهشتی تهران، نویسنده مسئول، akozegar2010@gmail.com

۲. دانش‌آموخته دکتری، دانشگاه شهید بهشتی.

۳. دانش‌آموخته دکتری دانشگاه شهید بهشتی.